

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Турченко Марії Андріївни
«Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні»
яка подається на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи.

Аспірантка Турченко Марія Андріївна виконала у повному обсязі Індивідуальний план Освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Освітня програма в обсязі 40 кредитів ECTS виконана у повному об'ємі. Вона успішно склала три заліки та п'ять екзаменів з таких дисциплін:

Заліки:

- 1) «Філософські засади та методологія наукових досліджень»;
- 2) «Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень»;
- 3) Асистентська практика;

Екзамени:

- 4) «Іноземна мова для аспірантів» (англійська мова);
- 5) «Сучасна правова доктрина» (за профілем);
- 6) «Конституційна юстиція»;
- 7) «Засади конституційного ладу»;
- 8) Конституційно-правове забезпечення недоторканності приватного життя (прайвесі).

Всі заплановані види робіт було виконано своєчасно. Здобувачка плідно співпрацювала з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Місцеве самоврядування містить у собі могутній потенціал державотворення, оскільки спроможне органічно поєднувати інтереси держави, суспільства та особи, перетворюючись на «владу крокової доступності», здатну оперативно вирішити суспільні проблеми, максимально враховуючи місцеву специфіку. Здійснення муніципальної влади має бути спрямоване на створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для гармонійного розвитку людини, надання місцевим жителям якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку спроможної громади.

Практика муніципального будівництва переконливо доводить: там, де місцеве самоврядування ефективно функціонує, де члени територіальних громад справді долучені до вирішення питань місцевого значення, закономірно спостерігається зростання добробуту населення, динамічний громадсько-політичний і соціально-економічний розвиток. Втім новітні виклики, що постали перед Україною протягом останніх десятиліть, спонукають до пошуку нових, точніше – інноваційних шляхів подальшого розвитку місцевого самоврядування.

Проблеми забезпечення ефективності місцевого самоврядування, вибору його оптимальної системи і форм здійснення є одними з найважливіших на сучасному етапі розвитку державності України, а відтак перебуває в центрі уваги провідних вітчизняних конституціоналістів й складають наукознавчу базу цієї наукової роботи.

Утім інноваційний розвиток місцевого самоврядування досі значною мірою перебуває поза межами досліджень вітчизняних конституціоналістів, тоді як традиційні, системно-структурні та функціонально-компетенційні, підходи до реформування територіальної організації публічної влади фактично вже вичерпали себе, про що свідчать результати відповідних реформ 2015–2020 років.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, пов'язаних з організацією та здійсненням публічної влади на місцях в умовах транзитивної демократії.

Предмет дослідження – правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Метою дослідження є комплексна характеристика вузлових проблем, що виникають в процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначення оптимальних шляхів їх інноваційного вирішення, а також з'ясування подальших перспектив та наслідків такого реформування.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- простежити розвиток місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності в аспекті його інноваційності;
- окреслити сучасний стан місцевого самоврядування в Україні та визначити основні фактори, що зумовлюють необхідність його інноваційного реформування;
- сформулювати поняття, умови та принципи формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- визначити пріоритетні напрямки інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні та формування його правових засад з точки зору раціоналізації, інформатизації, гуманізації та інклюзивності процесів децентралізації;
- розкрити зміст і основні заходи щодо раціоналізованого реформування структурно-функціональної організації місцевого самоврядування в Україні;
- визначити правові шляхи адаптації місцевого самоврядування в Україні до умов інформаційного суспільства;
- запропонувати загальні підходи до перетворення місцевого самоврядування на спосіб правового захисту прав і свобод людини і громадянина;
- визначити інноваційно-правові способи поліпшення взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства;
- виявити недоліки вітчизняного конституційного законодавства про статус місцевого самоврядування, сформулювати пропозиції щодо його удосконалення в межах продовження муніципальної реформи в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є філософський діалектико-матеріалістичний підхід, що передбачає розгляд місцевого самоврядування як матеріальної реальності, що існує об'єктивно і постійно розвивається під впливом внутрішніх протиріч за активної, творчої ролі місцевих мешканців. Співвідношення між окремими елементами системи місцевого самоврядування, а також між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства розглянуті за допомогою системно-структурного і структурно-функціонального методів. Історико-правовий метод дослідження застосований для дослідження еволюції місцевого самоврядування в Україні. Сучасні конституційні моделі регулювання інноваційного розвитку місцевого самоврядування досліджені в порівняльно-правовому плані. Конституційно-правові інститути, що визначають інноваційний характер місцевого самоврядування України, проаналізовані за допомогою формально-логічного та формально-юридичного методів. Логіко-семантичний метод надав можливість сформулювати рекомендації щодо внесення змін і доповнень до чинного конституційного

законодавства. У роботі над усіма структурними підрозділами дисертації широко використано такі логічні прийоми, як аналіз і синтез, визначення і класифікацію. Під час аналізу сучасного стану місцевого самоврядування та окремих інноваційних форм його розвитку використано статистичний і соціометричний методи.

Нормативну основу роботи становить чинна Конституція та конституційне законодавство України, законопроекти про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації (2015 та 2019 рр.), Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.) та інші політико-правові документи, зарубіжне конституційне законодавство та локальні правові акти з питань муніципальної реформи і децентралізації.

Емпіричну базу дослідження складають рішення Конституційного Суду України, матеріали практичного застосування чинного українського й зарубіжного законодавства, котре закріплює правовий статус місцевого самоврядування та шляхи його реформування, результати статистичних досліджень і соціологічних опитувань, аналітичні матеріали експертів у сфері місцевого самоврядування.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертаційного дослідження сформульована згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. № 2623-III та Пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, передбаченими Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки. Тема дисертації затверджена вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № 4 від 11.11.2022 р., уточнена – вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № 1 від 28.08.2025 р.

4. Особистий внесок дисертанта в отриманні наукових результатів та їх новизна.

За наслідками проведеного наукового дослідження було сформульовано відповідні положення, а також зроблено обґрунтовані висновки, які характеризуються належним рівнем наукової новизни. Зокрема:

уперше:

- обґрунтовано тезу про те, що розвиток місцевого самоврядування в Україні протягом усіх років незалежності мав певною мірою інноваційний характер як за змістом, так і за формами реалізації, хоч інноваційність такого розвитку традиційно обмежувалася спробами удосконалення системно-структурної та функціонально-компетенційної складових;

- сформульовано поняття правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні; під такими засадами пропонується розуміти систему правових норм, принципів, процедур та механізмів, які забезпечують впровадження новітніх науково обґрунтованих підходів у функціонування системи місцевого самоврядування з метою підвищення її ефективності, адаптивності до змін, прозорості та відповідності потребам громади;

- обґрунтовано тезу, що суб'єкти місцевого самоврядування є суб'єктами інноваційної діяльності; під інноваціями у місцевому самоврядуванні слід розуміти новостворені (застосовані) або вдосконалені управлінські моделі, технології, методи, що підвищують якість, результативність та ефективність роботи системи місцевого самоврядування; такі інновації стосуються роботи органів місцевого самоврядування, їх

службових і посадових осіб, депутатів місцевих рад, комунальних підприємств, установ та організацій, а також надання публічних послуг на муніципальному рівні;

- визначено чотири пріоритетні напрями інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні та формування його правових засад: 1) «децентралізація 2.0» як раціоналізоване реформування структурно-функціональної організації місцевого самоврядування; 2) адаптація системи місцевого самоврядування до умов інформаційного суспільства на засадах «Smart-city»; 3) гуманізація місцевого самоврядування шляхом його перетворення на царину правозахисту на засадах «Міста прав людини»; 4) виведення взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства на якісно новий рівень через формування «ініціативних громад»;

- розкрито зміст і основні заходи щодо раціоналізованого реформування структурно-функціональної організації місцевого самоврядування в Україні; обґрунтовано позицію, що «Децентралізація 2.0» має зосередитися на: перегляді й уточненні функціонального наповнення кожного рівня місцевого самоврядування; врахуванні функціональних міських просторів; стимулюванні муніципальної взаємодії та міжмуніципальних об'єднань; розбудові сталої координації як вертикального, так і горизонтального характеру; оптимізації чисельності та структури виконавчих органів місцевих рад; реформуванні інституту місцевих державних адміністрацій; інституалізації механізмів публічної участі; перебудові систем міжбюджетних відносин; інтегрованій просторово-економічній політиці, впровадженні системи стратегічного планування на місцевому рівні, орієнтованої на сталий розвиток, тощо;

- окреслено шляхи адаптації місцевого самоврядування в Україні до умов інформаційного суспільства; обґрунтовано думку про те, що переведення концепції «розумне місто» в площину муніципально-правового регулювання вимагає оновлення чинного Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», внесення змін і доповнень до статутів територіальних громад, а також змін у структурі виконавчих органів місцевих рад;

- запропоновано загальні підходи до перетворення місцевого самоврядування на спосіб правового захисту прав і свобод людини і громадянина через реалізацію проекту «Місто прав людини в Україні»; окреслено комплекс заходів, які зобов'язане буде в ініціативному порядку здійснити кожне з міст, яке погодиться взяти участь у ньому;

- визначено інноваційні способи поліпшення взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства через формування «активної громади», у тому числі шляхом: забезпечення всіх чотирьох рівнів участі громадськості на різних етапах прийняття політичних рішень (інформування, консультацію, діалог та партнерство); переходу від деліберативної (дорадчої) демократії до партисипаторної (учасницької) на муніципальному рівні; формування балансу між інституційною владою та громадянською свідомістю;

удосконалено:

- доктринальні підходи до розуміння поступальності розвитку місцевого самоврядування в Україні; виокремлено п'ять етапів такого розвитку в аспекті їх інноваційності, визначено хронологічні межі кожного з етапів, надано їх змістовну характеристику;

- наукові погляди на перспективи конституційної реформи щодо децентралізації публічної влади в Україні; обґрунтовано позицію, що ключову роль у процесах демократизації в Україні матиме перехід від адміністративної та фінансової до політичної децентралізації, що означатиме визнання суб'єктів місцевого самоврядування

рівноправними з державними суб'єктами учасниками політичного діалогу, розробку і впровадження різноманітних інструментів як деліберативної (дорадчої), так і партисипаторної (учасницької) демократії, принципову відмову від диктату і дріб'язкової опіки щодо місцевого самоврядування з боку держави;

дістали подальшого розвитку:

- критичний аналіз сучасного стану місцевого самоврядування в Україні; визначено основні фактори, що зумовлюють необхідність його інноваційного реформування, серед яких: зростання попиту на більш якісні публічні послуги та потреба підвищення ефективності їх надання; ускладнення й багатоаспектність соціальних проблем, які треба розв'язувати на муніципальному рівні; необхідність поліпшення прозорості та підзвітності в умовах інформаційного суспільства; потреба забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на локальному рівні; необхідність адаптації системи місцевого самоврядування, забезпечення її стійкості й готовності до різного роду екстремальних ситуацій;
- наукові погляди на правові засади муніципальної реформи в Україні; обґрунтовано, що формування правових засад інноваційного розвитку вітчизняного місцевого самоврядування має ґрунтуватися на загальних принципах, закріплених у ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», та здійснюватися на засадах децентралізації, субсидіарності, інклюзивності, ефективності, передбачуваності, сталого розвитку;
- доктринальні засади реформування системно-структурної та функціонально-компетенційної організації місцевого самоврядування в Україні; обґрунтовано думку про те, що справді інноваційний характер мало б переведення більшої частини повноважень місцевого самоврядування з категорії делегованих у власні (самоврядні), а також завершення формування спроможного самоврядування не лише місцевого, але й регіонального рівня;
- пропозиції щодо вдосконалення конституційно-правового регулювання за предметом дослідження; зокрема, запропоновано: доповнити перелік суб'єктів інноваційної діяльності, закріплений у ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність», суб'єктами місцевого самоврядування; переглянути результати об'єднання територіальних громад і укрупнення районів (проведених протягом 2015-2020 років), аби територіальна основа діяльності органів місцевого самоврядування надвала їм змогу ефективно надавати публічні послуги; у законах «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» закріпити норму, за якою в разі законодавчої конкуренції повноважень перевага має надаватися органам місцевого самоврядування; доповнити Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» статтею 31¹ «Повноваження в галузі інформатизації та впровадження новітніх технологій»; уніфікувати ключові параметри проведення місцевих ініціатив на рівні законодавства або типового положення.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації Турченко М.А. забезпечена застосуванням в якості методологічної основи дослідження положень національного законодавства та відповідних праць науковців.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у вітчизняних фахових виданнях та доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях. Висновки дисертаційної роботи є обґрунтованими. Усі сформульовані в дисертації

положення наукової новизни та висновки є результатом власних досліджень автора.

6. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що проблема правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні досі не була предметом дисертаційного чи монографічного дослідження, а наявні здобутки вітчизняних і зарубіжних авторів у даній сфері не можуть задовольнити потреби вітчизняної політико-правової практики. Новаторським є й методологічний підхід автора, оскільки в дисертації вперше запропоновано конкретні шляхи переведення в правову площину муніципальної реформи деяких наукових концепцій, сформованих поза межами юриспруденції.

За наслідками проведеного наукового дослідження було сформульовано відповідні положення, а також зроблено обґрунтовані висновки, які характеризуються належним рівнем наукової новизни.

- Результати досліджень Турченко М. А., що містяться у роботі, можуть бути використані у як підґрунтя для подальших наукових пошуків з актуальних проблем вітчизняного муніципалізму; у *нормотворчій діяльності* – як теоретичний матеріал при розробці концепцій та проектів нормативно-правових актів для продовження конституційної реформи в частині децентралізації та поліпшення практики муніципально-правового будівництва в Україні; у *навчальному процесі* – як доктринальна основа для підготовки підручників, інших навчальних і навчально-методичних матеріалів з конституційного права України, муніципального права України, державного права зарубіжних країн, при підготовці аспірантами та студентами своїх наукових робіт тощо; у правовиховній роботі серед населення – як наукова база підвищення муніципально-правової культури посадових осіб та пересічних громадян, подолання відчуження громадян від влади, вкорінення в масову свідомість переконання про необхідність залучення до управління публічними справами та роз'яснення можливих форм такої участі, аби тим самим сприяти формуванню у громадян демократичної політико-правової культури.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 8 наукових публікаціях, з яких 4 наукові статті у фахових виданнях України та 4 тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях:

Наукові публікації, у яких відображено основні результати дисертації:

Статті у фахових виданнях України:

1. Турченко М. А. Від Smart до Cognitive: чи готові правові інститути до еволюції міста, що вчиться? *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право.* 2025. Вип. 39. С. 161–169.

DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-15>

URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/26528>

<https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/26528/24296> (стаття)

2. Турченко М. А. Трансформація міста у простір прав людини: виклики сучасності і світові стандарти. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2025. Вип. 40. С. 97–103.

DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-09>

URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/27998/25181> (стаття)

3. Турченко М. А. «Ініціатива (не)карається»: як забезпечити активну участь громадян у місцевому самоврядуванні. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. № 19.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18469763>

URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/517>

<https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/517/415> (стаття)

4. Турченко М. А. Розвиток місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності в аспекті його інноваційності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 1. Ч. 1. С. 152–158.

DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.24>

URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2026/02/26.pdf>

Наукові праці, які відображають апробацію матеріалів дисертації:

5. Турченко М. А. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах євроінтеграції. *Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 квітня 2023 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 236–241. URL:

https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repozitary/Konferentsiia_21-04-2023_Zbirka_tez.pdf

6. Турченко М. А. Право на місто: мрія чи реальність місцевого самоврядування? *Права людини в правовій системі ЄС: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Харків, 26 квітня 2024 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 28–31. URL: https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repozitary/Konferentsiia_26-04-2024_Zbirka_tez.pdf

7. Турченко М. А. Місцева ініціатива як запорука сталого розвитку громади. *Юридичні аспекти протидії сучасним загрозам сталому розвитку: тези доповідей XV Міжнар. наук.-практ. конф. «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 07 червня 2024 р.)*. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2024. С. 98–99. URL: https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repozitary/Konferentsiia_07-06-2024_Zbirka_tez.pdf

8. Турченко М. А. Повноваження місцевого самоврядування у сфері оборони України: сучасний стан і шляхи оптимізації. *Держава і право в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні: тези доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 04 червня 2025 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 88–92. URL: https://law.karazin.ua/resources/2025/Konferencia_04-06-2025_Zbirka_tez.%5B1%5D.pdf

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

8. Апробація матеріалів дисертації.

Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри конституційного і муніципального

права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ключові положення роботи доповідалися на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України» (м. Харків, 21 квітня 2023 р.), «Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України» (м. Харків, 26 квітня 2024 р.), «Юридичні аспекти протидії сучасним загрозам сталому розвитку» (м. Харків, 7 червня 2024 р.), «Держава і право в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні» (м. Харків, 4 червня 2025 р.).

9. Дотримання академічної доброчесності.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагиатній інтернет-системі StrikePlagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

10. Оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступний для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341), Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759).

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Турченко Марії Андріївни «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» відповідає спеціальності 081 Право. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складові освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту.

Здобувач представила основні результати досліджень своєї дисертаційної роботи на розширеному засіданні кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 8 від 23 квітня 2026 року) у формі презентації та наукової дискусії після її завершення.

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, на розширеному засіданні кафедри було одностайно ухвалено рішення про рекомендацію дисертації

Турченко Марії Андріївни «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право з галузі знань 08 Право.

Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент

Ганна ЗУБЕНКО